

УДК 811.111'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2021.42.43-65>**Монастир'ова Л. В.**

ORCID ID: 0000-0002-4973-7308

ФЕНОМЕН НАТОВПУ ЯК ТЕКСТ І ДИСКУРС

Анотація. Статтю присвячено дослідженню натовпу як текстового і дискурсивного об'єкта; визначенню дискурсивних параметрів натовпу. Співвіднесено формування уявлень про натовп як текст і дискурс зі становленням у лінгвістиці антропоцентричної парадигми, що формувалася у напрямі від тексту і мовної особистості до дискурсу і дискурсивної особистості / спільноти. Проектуючи результати наукових пошуків XIX-XX століття (праці Г. Ле Бона, Е. Канетті, Г. Тарда, З. Фрейда та ін.) у площину лінгвістики, автор робить висновок, що феномен натовпу розглядався у текстовому вимірі, йому притаманні бути такі характеристики: гіпер- та інтертекстуальність, вкорінення ідей через такі фактори, як раса, вірування, традиції, час, освіта й виховання; транслявання ключових кодів словами-концептами, що мають узагальнений смисл (СВОБОДА, РІВНІСТЬ, СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ тощо); використання сугестивних засобів задля спонукання натовпу до певних дій та ін. Перетворення натовпу-тексту на натовп-дискурс починається з глобалізацією масових рухів. Для дослідження натовпу як дискурсу актуальними є такі підходи критичного дискурс-аналізу: дослідження "влади в дискурсі й влади над дискурсом"; дискурс є ідеологічно забарвленим та вбудованим у певну культуру, ідеологію або історію; дискурс є формою соціальної поведінки. Дослідження натовпу як дискурсу має вирішуватися у маргінальному вимірі на перетині наук – лінгвістики, психології, соціології, юриспруденції. Критичний дискурс-аналіз як науковий метод об'єднує підходи різних наук й дасть змогу не лише дослідити натовп у дискурсивному вимірі, а й спрогнозувати можливі проактивні заходи, визначити наративи, меседжі, концепти, що дозволять організувати соціальну поведінку натовпу у мирному русі.

Ключові слова: "розумний натовп", текст, дискурс, критичний дискурс-аналіз, соціальна поведінка.

Інформація про автора: Монастир'ова Лілія Володимирівна – аспірант; доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій; Національна академія Національної охорони України.

Електронна адреса: monastyryova.lilia@gmail.com

Liliia V. Monastyrova
ORCID ID: 0000-0002-4973-7308

CROWD PHENOMENON AS TEXT AND DISCOURSE

Abstract. *The article is devoted to the research of crowd as a text and discourse object and the definition of discourse parameters of crowd. The author compares the formulation of conception about crowd as text and discourse with the formation of anthropocentric paradigm in linguistics that was developing from text and linguistic identity to discourse and discourse identity/community. Projecting the results of scientific researches of XIX-XX centuries (works by G. Le Bon, E. Canetti, T. Tarde, S. Freud ect.) onto linguistic sphere, the author makes a conclusion that the crowd phenomenon was reviewed in the text dimension with the following characteristics: hyper- and intertextuality, inculcation of ideas through such factors as race, beliefs, traditions, time, education and upbringing; the transmission of the key codes by word-concepts that have conclusive sense (FREEDOM, EQUAILITY, FAMILY VALUES ect.); the usage of suggestive means to encourage crowd for some specific actions, ect. The transformation of text-crowd to discourse-crowd begins with the globalization of mass movements. For researching the crowd as a discourse, the pressing approaches of critical discourse analysis are the research of "authority in discourse and authority over discourse"; discourse is ideologically colored and built into specific culture, ideology or history; discourse is a form of social conduct. The research of the crowd as a discourse has to be carried out in marginal dimension in the junction of sciences – linguistics, psychology, sociology and jurisprudence. Critical discourse analysis as a scientific approach combines the approaches of different sciences and makes it possible not only to study crowd in discourse dimension but also to foresee possible proactive means to define narratives, messages, concepts that allow to organize social conduct to the crowd peacefully.*

Key words: "smart mob", text, discourse, critical discourse analysis, social conduct

Information about the author: Monastyrova Liliia Volodymyrivna – a PhD student; Associate Professor of the Department of Philology, Translation and Strategic Communications; National Academy of National Guard of Ukraine.

E-mail: monastyrova.lilia@gmail.com

.....
Монастырёва Л.В.
ORCID ID: 0000-0002-4973-7308

ФЕНОМЕН ТОЛПЫ КАК ТЕКСТ И ДИСКУРС

Аннотация. *Статья посвящена исследованию толпы как текстового и дискурсивного объекта и определению дискурсивных параметров толпы. Автор соотносит формирования представлений о толпе как текст и дискурс со становлением в лингвистике антропоцентрической парадигмы, которая формировалась в направлении от текста и языковой личности к дискурсу и дискурсивной личности / сообщества. Проектируя результаты научных изысканий XIX-XX века (работы Г. Ле Бона, Э. Канетти, Г. Тарда, З. Фрейда и др.) в плоскость лингвистики, автор делает вывод, что феномен толпы рассматривался в текстовом измерении, ему присущи такие характеристики: гипер- и интертекстуальность, укоренения идей через такие факторы, как раса, верования, традиции, время, образование и воспитание; трансляции ключевых кодов словами-концептами, имеющих обобщенный смысл (СВОБОДА, РАВЕНСТВО, СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ и т.п.); использование суггестивных средств для побуждения толпы к определенным действиям и тому подобное. Преобразование толпы-текста в толпу-дискурс начинается с глобализацией массовых движений. Для исследования толпы как дискурса актуальны такие подходы критического дискурса анализа: исследование "власти в дискурсе и власти над дискурсом"; дискурс является идеологически окрашенным и встроенным в определенную культуру, идеологию или историю; дискурс является формой социального поведения. Исследование толпы как дискурса должно решаться в маргинальном измерении на пересечении наук – лингвистики, психологии, социологии, юриспруденции. Критический дискурс-анализ как научный метод объединяет подходы различных наук и позволит не только исследовать толпу в дискурсивном измерении, но и спрогнозировать возможные проактивные меры, определить нарративы, месседжи, концепты, которые позволят организовать социальное поведение толпы в мирном движении.*

Ключевые слова: "умная толпа", текст, дискурс, критический дискурс анализ, социальное поведение.

Информация об авторе: Монастырёва Лилия Владимировна – аспирант; доцент кафедры филологии, перевода и стратегических коммуникаций; Национальная академия Национальной гвардии Украины.

В умовах глобальних викликів національній безпеці, зокрема гібридної війни на Сході України, дослідження натовпу у лінгвістичному вимірі набувають особливої актуальності, оскільки натовп як дискурсивна спільнота зумовлює серйозні державні перетворення, змінює прагматично-комунікативні орієнтації спільноти і, як результат, – когнітивну картину світу нації.

Формування уявлення про натовп як текст і дискурс можна співвіднести зі становленням у лінгвістиці антропоцентричної парадигми, що формувалася у напрямі від тексту і мовної особистості [2; 3; 11; 22; 23] до дискурсу і дискурсивної особистості / спільноти [17; 25; 36; 37; 39]. Сьогодні "... у межах нових теорій, у сучасній лінгвістиці віднесених до неолінгвістики, конкретизації потребують центральні терміни, смисловий потенціал яких визначений соціальною природою особливих комунікативних функцій слова" [33, с. 12-13]. До таких термінів відносяться *дискурс* та *дискурсивна особистість / спільнота*, що сьогодні є визначальними маркерами будь-якої соціально-політичної ситуації чи явища й можуть формувати їх дослідницьку парадигму.

У контексті вивчення комунікативної діяльності натовпу актуальними є визначення дискурсу, запропоновані П. Серіо: (1) "мовлення" у сосюрівському розумінні, тобто будь-яке конкретне висловлення; <...> (3) у межах теорії висловлення або прагматики – вплив висловлення на одержувача і його внесення у "висловлю вальну" ситуацію (що має на увазі суб'єкта висловлення, адресата, момент і певне місце висловлення); <...> (7) позначення системи обмежень, які накладаються на необмежене число висловлень у результаті певної соціальної або ідеологічної позиції [26, с. 26].

Визначення (1) і (3) дозволяють зіставити поняття *текст* і *дискурс*. Дискурс розглядається як "текст, сконструйований мовцем для слухача" [38], текст, "занурений у життя" [35]. Дискурс має вивчатися "разом із формами життя, що формують його: інтерв'ю, репортажами, науковими теоріями тощо" [34].

Наведені відмінності тексту і дискурсу дозволяють розмежувати поняття "натовп як текст", що притаманно науковим пошукам XIX-XX століть [4; 9; 10; 15; 16; 24], і "натовп як дискурс", що є ключовим у розвідках кінця XX-XXI століття [14; 18; 20; 21; 23], присвячених питанню "розумного натовпу" [14; 23]. Розуміння натовпу як дискурсу співвіднесено і з поняттям (7) дискурсу як "системи обмежень", оскільки з цих позицій дискурс може бути визначений як "один із способів володарювання, регуляції відносин субординації соціальних акторів" [40, с. 58]; "як фрагмент історії <...>, що накладає свої власні обмеження, пропонує своє розподілення на частини, свої трансформації, специфічні способи темпоральності" [41, с. 117].

Такий підхід дозволяє тлумачити соціально-політичні конфлікти національного і міждержавного рівня як "війну дискурсів" [1, с. 4], оскільки дискурси "впливають на соціальні, культурні й глобальні зміни – екологічні катастрофи, війни, зміни політичного курсу. Більш локально – на появу нових соціальних груп, зміну місії організації, зміну рекламної політики, моды. Ці події стають можливими у зв'язку з розвитком думок і переконань людей – тобто зміни дискурсів" [12, с. 10].

Феномен натовпу переважно досліджений у психологічному [15; 19; 29], соціологічному [4; 7; 8; 21] та юридичному вимірах [24]. У лінгвістиці питанням натовпу присвячені окремі праці, що мають суто прикладний характер, – конструктивним комунікаціям з натовпом задля забезпечення громадського порядку [15], комунікативним технологіям соціальних мереж, що використовуються задля мобілізації натовпу [10]. Але комплексного дослідження дискурсивного виміру натовпу в сучасній лінгвістиці не представлено.

Мета статті – розглянути натовп як текстовий і дискурсивний об'єкт; визначити дискурсивні параметри натовпу.

(1) *Натовп як текст*. Узагальнений огляд підходів української лінгвістики щодо поняття **текст** (Ф. Бацевич [2],

Т. Радзівєвська [22], В. Бріцин [3] та ін.), представлений у статті Л. Шевченко та Д. Сизонова "Текст як вербалізована свідомість в експертному аналізі" [33]. Автори пропонують лінгвокогнітивне визначення тексту як "цілісно представленого фрагменту вербалізованої особистості / соціуму" [33, с. 13] й серед його ключових критеріїв визначають такі: "смісловий і граматичний зв'язок, що виявляється в системному та послідовному оформленні мовної комунікації (речень, абзаців, над фразових одиниць), а також складних за структурно-сміисловою організацією одиниць – параграфів, розділів, частин та ін."; завершеність; жанрову і стильову співмірність, яка передбачає специфічну конструкцію архітекτονіки та композиції тексту; когезію (цілісну та локальну зв'язність); когерентність як смислово домінанту тексту; "прагматична ефективність, тобто спрямованість тексту цілям і завданням комуніканта; здатність декодування тексту реципієнтом як можливості сприйняття і відтворення інформації"; інформативність; "гіпер- та інтертекстуальність (у віднесеності тексту до певної жанрової моделі, стильових комунікативних особливостей, традиції, культури та ін.)" [33, с. 13].

Автори роблять висновок, що, на наш погляд, осучаснює розуміння тексту й дозволяє його розглядати як інструмент аналізу будь-яких соціально-політичних явищ.

"Як вербалізована свідомість, мовлення (соссюрієвське *parole*), текст реалізує певну комунікативну мету засобами мови (*langue*). Реалізує, залежно від компетенції мовця, екстра- й інтралінгвістичних умов та обставин спілкування, за критеріями, що можуть належати до різної оцінної шкали: відповідності стильовим нормам/правописним нормам, жанровим еталонам / ідіостилістичним модифікаціям, комунікативним терапевтичності/патогенності, авторської добротності / недобротності, оригінальності/імітації (стилізації), індивідуального /колективного авторства та ін. В кожному випадку текстова природа спирається на комплекс мотивацій, способів їх вербального забезпечення і передбачуваний комунікативний ефект" [33, с. 14].

Якщо спроектувати результати наукових пошуків XIX-XX століття (праці Г. Ле Бона [15, 16], Е. Канетті [9, 10], Г. Гарда [16], З. Фрейда [29] та ін.) у площину лінгвістики, можна зробити висновок, що феномен натовпу розглядався в текстовому вимірі. Так, засновник західноєвропейської традиції дослідження натовпу Г. Ле Бон визначає гіпер- та інтертекстуальність натовпу – зумовленість його функціонування особливостями традицій, релігії культури певної етноспільноти. Дослідник вважав, що вкорінення ідей у натовп зумовлено такими факторами, як раса, вірування, традиції, час, освіта й виховання. Г. Ле Бон наголошував, що натовпи різних країн є відмінними у своїх віруваннях й поведінці, а тому на них слід впливати різними способами. "Народ – це організм, створений минулим, і як будь-який організм, його можна змінити за допомогою довгих спадкових накопичень" [15, с. 119].

Ключові коди транлюються у натовп словами-концептами, що мають узагальнений смисл (*СВОБОДА, РІВНІСТЬ, СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ* тощо), формують відповідний емоційний стан натовпу й декодуються індивідами відповідно до їх світосприйняття. "Могутність слів знаходиться у тісному зв'язку із образами, що вони викликають, й зовсім не залежить від їхнього реального смислу" [13, с. 183]. Отже, комунікативна мета ініціаторів натовпу – спонукати індивідів до певних дій – досягається, перш за все, засобами мови, зокрема сугестивними. Г. Ле Бон, спостерігаючи за діями натовпу, дійшов висновку, що будь-яка людина, яка знаходиться певний час у натовпі, дуже швидко входить у стан, що нагадує загипнотизованість. "Такий суб'єкт, внаслідок паралізованості свого свідомого мозкового життя, стає рабом несвідомої діяльності свого спинного мозку, якою гіпнотизер керує з власної волі" [13, с. 136].

Л. Почебут аргументує це явище з позицій соціальної психології. "Заразливість людей у натовпі є наслідком їх сприйнятливості до навіювання <...>. У натовпі найбільш потужно проявляє себе ефект соціальної фасилітації. Соціальне збудження сприяє домінуючій реакції, що складається в

загальній спрямованості почуттів і дій, в досягненні згуртованості і солідарності" [21, с. 10]. З лінгвістичних позицій це явище може бути пояснено використанням лінгвосугестивних та паравербальних (інтонація, ритм, тембр, фразові та логічні наголоси) засобів.

Архітектоніка та композиція натовпу як тексту зумовлена лінгвокогнітивним механізмом формування смислів.

"Усі вірування натовпу завжди є наслідком якоїсь вищої ідеї, що не користувалася ніяким впливом у тому середовищі, де вона народилася. Звичайно ватажки, які підпали під вплив цієї ідеї, заволодівають нею, перекручують її, створюють секту, що, в свою чергу, псує і потім поширює її в надрах мас, які продовжують перекручувати її все більш і більш. Ставши нарешті народної істиною, ця ідея повертається до свого початкового джерела і тоді вже діє на вищі верстви нації. Зрештою, ми бачимо, що все-таки розум керує світом. Філософи, які створили певні ідеї, давно вже померли і перетворилися в прах, але завдяки описаному мною механізму думка їх торжествує" [16, с. 200-201].

Г. Ле Боном було закладено підґрунтя розуміння натовпу як мовної спільноти. Він відзначав, що індивіди у натовпі відрізняються способом життя, родом занять, характером, рівнем інтелектуального розвитку. Але потрапляючи у натовп, вони створюють єдність, що має колективну душу; це змушує їх відчувати, думати і діяти зовсім інакше, ніж відчував би, думав і діяв кожен із них окремо [16]. Г. Ле Бон обґрунтував психологічний *закон духовної єдності*, відповідно до якого свідомо особистість зникає, а почуття й ідеї індивідів натовпу приймають один і той же напрямок [15, с. 90-91]. Цю ж ідею розвивають й Г. Тард та З. Фройд. Г. Тард вважав, що з виникненням книгодрукування почалася нова епоха, якій притаманним новий різновид натовпу – публіка – духовна спільність індивідів, фізично розділених, але з'єднаних суто розумовими зв'язками [16, с. 259]. З. Фройд наголошував, що маса "об'єднується певною силою. Окремий індивід втрачає свою своєрідність й дозволяє іншим на себе впливати. Він

робить це тому, що має потребу бути швидше у згоді з іншими, ніж у протиборстві" [29, с. 151].

Такий підхід може бути співвіднесений із концепцією мовної особистості, що була запропонована Ю. Карауловим. Мовну особистість дослідник тлумачив як "сукупність здібностей і характеристик людини, що обумовлюють створення і сприйняття нею мовних творів, які різняться ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, певною цільовою спрямованістю" [11, с. 22-23] й визначав три рівні її реалізації – структурно-мовний, лінгвокогнітивний та мотиваційно-смысловий [11, с. 51]. Лінгвокогнітивний рівень передбачає виявлення системи смислів і цінностей в картині світу особистості, але за умови наявності базової, інваріантної картини світу, спільної для певної епохи. У натовпі смисли і цінності окремої особистості низводяться до інваріантної картини світу натовпу, а її рушійні мотиви і цілі приймають той же напрямок, що й у й натовпу як "духовної єдності". На основі спільних смислів і цінностей дослідники виокремлювали різні типи натовпу.

Так, Г. Тард розрізняв натовпи таким чином:

- *натовпи, що внімають.* Такі натовпи збираються біля трибуни чи сцени. Цим натовпам не притаманна зворотна комунікація. "Тільки невелика кількість глядачів чи слухачів бачать і чують дуже добре, багато хто бачить і чує тільки наполовину або ж зовсім нічого не бачить і не чує", оскільки "у цих випадках натовп служить видовищем для самого себе. Натовп приваблює і породжує натовп" [16, с. 286];

- *натовпи маніфестуючі,* що перебільшено демонструють свою любов чи ненависть, вибудовують свої комунікації навколо кількох ідей й транслюють одні й ті ж самі меседжі;

- *натовпи діючі,* серед яких Г. Тард виокремлює натовпи, що люблять, й натовпи, що ненавидять. Ці два типи є однаково небезпечними: натовп, охоплений сильними почуттями, стає божевільним, навіть у пориві обожнювання може знищити своїх ідолів. "Натовп може бути не тільки

легковірним, але й божевільним. Багато з його властивостей<...> спільні з душевнохворими: перебільшена гордість, нетерпимість, непомірність в усьому. Натовп доходить завжди, як божевільні, до двох крайніх полюсів: або збудження, або зневіри, він то героїчно несамовитий, то знищений панікою" [16, с. 294].

Е. Канетті пропонує іншу класифікацію натовпів, відповідно до їх паравербальних характеристик:

- *натовп, що зазмер*, – натовп перед розрядкою (зняття симптомів психічної напруги шляхом певних дій);

- *ритмічний натовп* – натовп, дії якого пов'язані з рухом – танцями, символічними жестами тощо;

- *повільний натовп* – натовп, що формується дуже повільно, (наприклад, паломники). "У повільній масі поставлена мета затягнути процес, що веде до розрядки, на можливо довший термін. Світові релігії стали особливими майстрами такого затягування. Їх головне завдання – зберегти завойованих прихильників. Для цього потрібно збиратися разом, щоб відбувалися бурхливі розрядки [10, с. 337];

- *швидкий натовп* поводитьсь дуже енергійно, ставить цілі, що їх можна швидко досягти. Цей натовп створюється політичними, воєнними, спортивними масами.

Отже, у XIX-XX ст. феномен натовпу розглядався в межах текстової парадигми як цілісно вербально і паравербально представленого фрагменту соціуму.

(2) *Натовп як дискурс.* Формування дискурсивного підходу до натовпу почалося з праць французького психолога С. Московічі [19]. На основі аналізу праць Г. Тарда, С. Московічі прогнозує наближення нового етапу зміни поглядів, що характеризують виникнення нової суспільної страти людей – учених, журналістів, публіцистів. Ця страта, на думку дослідника, буде формувати суспільну думку й політику держави, не орієнтуючись на позицію політиків. "Влада засобів масової комунікації і влада суспільної думки – це одне й те саме" [19, с. 246].

Перетворення натовпу-тексту на натовп-дискурс починається з глобалізацією масових рухів. "Сьогодні ми є присутніми при глобалізації мас, при створенні мас світового масштабу" [16, с. 21]. Якщо користуватися формулою "дискурс = текст + ситуація", можна стверджувати, що "натовп як дискурс = натовп-текст + ситуація глобалізації".

Для дослідження натовпу як дискурсу актуальними вважаються підходи критичного дискурс-аналізу (далі – КДА), підґрунтям якого є положення про те, що "дискурс не може існувати без соціальних значень, а між лінгвістичною і соціальною структурою є тісний зв'язок" [17, с. 196].

Цей підхід дає можливість розглядати вплив натовпу як дискурсу на позалінгвальну соціально-політичну ситуацію. Підходи КДА дають змогу дослідити дискурс натовпу як соціальну практику, що пов'язує дискурсивну подію та ситуацію, й дозволяє спрогнозувати соціальну поведінку.

"Дискурс як соціальна практика передбачає діалектичний зв'язок між визначеною дискурсивною подією й ситуацією(ями), інститутом(ами) та соціальною структурою(ами), які задають його структуру – вони формують дискурсивну подію, але й дискурсивна подія формує їх. Тобто, дискурс є соціально зумовленим, також як і соціально конституйованим – він конституює ситуації, об'єкти знань, соціальні ідентичності людей, груп та їх взаємини" [42, с. 15].

У контексті дослідження натовпу як дискурсу актуальності набувають такі положення КДА:

- орієнтація на соціальні проблеми, "лінгвістичний характер соціальних і культурних процесів і структур" [17, с. 198];

- спрямованість на дослідження "влади в дискурсі та влади над дискурсом. Кожен окремий приклад використання мови відтворює або трансформує суспільство й культуру, включаючи відношення влади<...> Дискурс – це форма соціальної поведінки" [6, с. 56];

- ідеологічне забарвлення дискурсу. "У будь-якому критичному аналізі дискурсу неминуче фігурують три концепти: концепти влади, історії та ідеології (остання визначається... як системи думок і переконань, висунутих групою, що має владу" [5, с. 286];

- вбудованість дискурсу в певну культуру, ідеологію або історію, його інтертекстуальний зв'язок з іншими дискурсами [17, с. 199];

- розуміння дискурсу як форми соціальної поведінки [17, с. 199].

Дослідження натовпу як дискурсу у психологічних дослідженнях кінця ХХ-ХХІ століття співвіднесено з підходом КДА. Принципові відмінності натовпу як тексту і натовпу як дискурсу й динаміка їх перетворення представлені у праці Г. Рейнгольда "Розумний натовп" [23].

"Звичай обмінюватися короткими текстовими повідомленнями (SMS) по мобільному телефону призвело до навали субкультур в Європі та Азії. Щонайменше один уряд був звалений через виникнення обміну текстовими повідомленнями. Ритуали залицання у підлітків, прояви політичної активності та стиль управління підприємством видозмінилися найнесподіванішим чином. <...> "текстинг" <...> всього лише провісник глибших змін, що відбудуться в наступному десятилітті. Побачене мною <...> стало лише першою зустріччю з явищем, якому я дав назву "розумні натовпи" [19, с. 7].

У визначенні розумного натовпу, чи смартмобу, що було запропоновано Г. Рейнгольдом, наявні всі три виміри КДА: текст, дискурсивна практика, соціальна практика. "Смартмоб (англ. *smart mob* – розумний натовп) – форма соціальної організації, що самоструктурується за допомогою ефективного використання високих технологій" [23, с. 296-297]. Підґрунтя розумного натовпу (смартмобу) складає "текстинг", що під час дискурсивних практик (соціальної організації) набуває інтердискурсивності – "виконує єднальну роль між текстом і контекстом" [17, с. 206] за допомогою нових

соціальних практик (високих технологій). Лінгвістична складова соціальних перетворень також відзначена Г. Рейнгольдом.

"Феномен SMS породив свою власну мову, звичаї і правила поведінки <...> Мабуть, найбільше в текстовому спілкуванні <...> вражає ступінь, з якою воно увібрало в себе колективну поведінку <...> Текстові послання обертаються серед друзів, складаються спільно, читаються разом, а вдалі вислови або цілі послання запозичуються один у одного" [23, с. 42].

Мережева організація "розумних натовпів" ставить питання "влади в дискурсі й влади над дискурсом", зокрема в ситуації мережевих війн як нового типу протиборства, "де герої – від терористів й кримінальних угруповань з боку зла до войовничих суспільних діячів з боку добра – використовують мережеві форми організації, доктрини, стратегії й технології з врахуванням вимог інформаційного століття" [23, с. 231]. В цьому контексті згадаємо кореляцію понять *медіатекст* – *інтертекст* (Л. Шевченко), *медіатекст* – *соціальна мережа* (Л. Компанцева), *медіатекст* – *політичний текст* (Д. Сизонов), що також можна розглядати в зазначеному вище явищі "розумних натовпів" [13; 28; 32; 33].

Дискурс "розумного натовпу" є специфічною формою соціальної поведінки, що вбудовується в певну культуру, ідеологію або історію, інтертекстуально пов'язується з іншими дискурсами. Як синонімічний поняттю *розумний натовп* використовується вислів "мобільна ситуативна громадська мережа".

"Мобільний складник вже знайомий городянам, які пережили на собі наслідки роботи мобільних телефонів і служби SMS-спілкувань. Ситуативна означає, що організація людей та їх пристроїв ведеться неформально і, що називається, на льоту <...> Громадська мережа означає, що кожна людина в розумному натовпі є "вузлом" <...> з соціальними зв'язками з іншими людьми. Вузли та зв'язки – складові створюваних людьми громадських мереж – теж є основоположними елементами комунікаційних мереж, утворених

оптоволоконними кабелями і бездротовими пристроями, що пояснює, чому нові технології зв'язку можуть призводити до глибоких соціальних змін" [23, с. 241].

Таким чином, натовп як дискурс – не лише маркер, а й виклик ХХІ століття, що потребує серйозного дослідження критичної лінгвістики як одного з кроків забезпечення національної, й більш широко – глобальної безпеки.

(3) Приклад аналізу дискурсу "розумного натовпу" під час подій на Майдані. Події на Майдані можна розглянути з позицій "війни дискурсів" й проінтерпретувати з позицій КДА.

Приклад. Натовп як дискурс. Реконструкція подій на основі відео фрагментів та спогадів очевидців¹¹

Під час подій Майдану 22.02.2014 р., станом на 18:30, Н. Шуфрич, на той час один із лідерів Партії Регіонів, був затриманий натовпом біля виходу з Верховної Ради. Натовп був введений в експресивний стан чутками, що Н. Шуфрич брав участь в залученні "тітушок" до подій, що призвели до кровопролиття 20.02.2014 р. у Києві.

НАТОВП: (скандування) На майдан! На майдан! На майдан!

Н. ШУФРИЧ: Чекайте! Чекайте! Слухайте!

НАТОВП: (скандування) На майдан! На майдан! На майдан!

Від розправи натовпу Н. Шуфрича намагається захистити лідер фракції "Батьківщина" А. Яценюк та його охоронець. Передають гучномовець А. Яценюку.

А. ЯЦЕНЮК: Люди! Но ми же люди! Ну я вас прошу! Агов! Ви ж такі, як вони! Слухайте! Проявіть терпеніє!

НАТОВП: (скандування) Куля в лоб! Куля в лоб! Куля в лоб!

Свист.

НАТОВП: (скандування) На майдан! На майдан! На майдан!

ОХОРОНЕЦЬ А. ЯЦЕНЮКА: Тіхо! Відпустіть його!

БІЙЦІ САМООБОРОНИ: (кричать) Корідор! Корідор дай! Корідор!

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: (кричить у натовп) Геть!

БІЙЦІ САМООБОРОНИ: (кричать) Корідор! Корідор дай! Корідор!

¹¹ Переклад тут і далі наш – Л.М.

.....
Частина людей з натовпу починає відтісняти Н. Шуфрича разом із А. Яценюком та його охоронцем від будівлі Верховної Ради вниз по вулиці Грушевського в напрямку Майдану.

БІЙЦІ САМООБОРОНИ: *(кричать)* Корідор! Корідор дай! Корідор!

ЧОЛОВІК ІЗ НАТОВПУ: Вийді, зараза, до людей!

ЧОЛОВІК ІЗ НАТОВПУ: Вийді с Ради! Вийді!

ЖІНКА З НАТОВПУ: *(кричить голосно)* Ганьба! Ганьба! Ганьба!

Чоловік з натовпу проривається крізь бійців самооборони та намагається наблизитись до Н. Шуфрича. Його спиняють.

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: *(кричить)* Стой! Не трогай! Ідіте сюда!

ІНШИЙ БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: *(кричить)* Не оріте!

БІЙЦІ САМООБОРОНИ: *(кричать)* Корідор! Корідор дай! Корідор!

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: Ты что, дебіл?

Чоловік з натовпу проривається крізь бійців самооборони та намагається вдарити Н. Шуфрича по голові. Його відтаскують бійці самооборони. Інший чоловік із натовпу плюнув у бік Н. Шуфрича.

ЧОЛОВІК ІЗ НАТОВПУ: Боїшся, тварь?

БІЙЦІ САМООБОРОНИ: *(кричать)* Тіхо! Тіхо! Тіхо! Корідор! Корідор! Корідор!

НАТОВП: *(скандування)* Ганьба! Ганьба! Ганьба!

Прямують по вулиці Грушевського.

БІЙЦІ САМООБОРОНИ: Коридор! Всім на місці стоять!

Вигуки з натовпу: Тіхо! Тише! *Свист.* Разойдіться!

Лідер гурту "Океан Ельзи" С. Вакарчук, вліз на плечі двом чоловікам.

НАТОВП: *(скандування)* Ганьба! Ганьба! Ганьба!

С. ВАКАРЧУК: *(активно жестикулюючи)* Ми теж підтримуємо бажання, щоб всі депутати покаялись перед народом. Але, на даний момент ... на цей момент ... це небезпечно для життя певної людини ... вихо ... СТОП *(кричить у бік натовпу)* Ви хочете більше не було жодних ... жодної крові ... більше ...

НАТОВП: *(поодинокі вигуки)* З нашої сторони!

С. ВАКАРЧУК: *(активно жестикулюючи)* Стоп! Стоп! *(кричить)* Стояти!

НАТОВП: *(поодинокі вигуки)* Не кричить! Чо ви! Тише! *(кричать)* Закрий рот! Закрий рот!

С. ВАКАРЧУК: Зараз ми ... разом з вами ... всіма людьми ... разом ... будемо під конвоєм проводити його до Верховної ради ... Прямо зараз...

НАТОВП: Да! Да!

НАТОВП: *(поодинокі вигуки)* Там діти загинули!

НАТОВП: Да! Да! Все, пошлі давай!

Натовп, під супроводом С. Вакарчука та бійців самооборони супроводжують Н. Шуфрича до Верховної ради.

НАТОВП: *(скандування)* Залишаємось людьми! Залишаємось людьми! Залишаємось людьми!

Біля будівлі Верховної ради.

С. ВАКАРЧУК: *(кричить)* Стояти! Стояти!

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: Стоять! Пускай он пройде... Його отпусти... Ідьом... тихо... Його отпусти, шо ти...

ЧОЛОВІК З НАТОВПУ: Хлопці, та я зніму тільки...

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: Все стоять! Стоять! Держи... держи... держи... Стоять... стоять...

Н. Шуфрич підводять до дверей Верховної ради. Він дуже блідий і виглядає наляканим.

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: Пішли!

Н. ШУФРИЧ: А где Святослав Вакарчук?

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: Заходи! Давай, заходи!

БОЄЦЬ САМООБОРОНИ: *(відкриваючи двері)* Давай! Заходьте! Заходи! Іванич!

Н. Шуфрич і ще декілька чоловік заходять у будівлю. Двері зачиняються.

Описана дискурсивна ситуація зумовлена "текстингом" – передачею через гаджети чуток щодо причетності Н. Шуфрича до залучення "тітушок". "Влада над дискурсом" була отримана лідером думок С. Вакарчуком, який вибудовував комунікацію за принципом "Ми – коло своїх", апелював концептами *СПРАВЕДЛИВІСТЬ* ("*всі депутати покались перед народом*") і *НЕБЕЗПЕКА* ("*небезпечно для життя певної людини*") й зміг змінити розиток дискурсивної ситуації. Заклики А. Яценюка не були сприйняті, оскільки позиційований ним концепт (*МИ – ЛЮДИ!*) був когнітивно не узгоджений з емоційним настроєм натовпу. Зміна соціальної поведінки натовпу після промови С. Вакарчука реалізувалася трансформацією тексту скандування "*На майдан! Куля в лоб!*" на "*Залишаємось людьми!*".

Таким чином, дослідження натовпу як дискурсу нагальне питання сьогодення, що має вирішуватися у маргінальному вимірі на перетині наук – лінгвістики, психології, соціології, юриспруденції. КДА як науковий метод об'єднує підходи різних наук й дасть змогу не лише дослідити натовп у дискурсивному вимірі, а й спрогнозувати можливі проактивні заходи, визначити наративи, меседжі, концепти, що дозволять організувати соціальну поведінку натовпу у мирному русі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український та українсько-англійський словник) / Л. Компанцева, О. Акульшин, Н. Акульшина, Т. Дедушкіна, О. Заруба, О. Зубченко, І. Хома, Н. Чернігівська. Київ : Нац. акад. СБУ, 2019. 336 с.
2. Бацевич Ф.С. Нариси з теорії тексту : монографія. Львів, 2019. 280 с.
3. Бріцин М.В. Модальна грамати́ка дискурсу як один із напрямів семантико-синтаксичних досліджень. *Мовознавство*. 2006. № 2-3. С. 101-110.
4. Блуммер Г. Коллективное поведение. *Психология масс*. Самара, 1998. С. 535-588.
5. Водак Р. Критическая лингвистика и критический анализ дискурса. *Политическая лингвистика*. 2011. № 4 (38). С. 286-291.
6. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Волгоград : Перемена, 1997. 139 с.
7. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. *Методология социологии*. Москва : Наука, 2011. 572 с.
8. Зиммель Г. Теория конфликтного функционализма. Москва : Academia, 1993. 415 с.
9. Канетти Э. Масса. *Психология масс*. Самара, 1998. С. 315-397.
10. Канетти Э. Масса и власть. Москва : "Ad Marinem", 1997. 527 с.
11. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Издательство ЛКИ, 2010. 264 с.
12. Киселева А. Предисловие научного редактора. *Дискурс-анализ: теория и метод*. Харьков : Гуманитар. центр, 2004. С. 10–11.
13. Компанцева Л. Ф. Лінгвістична експертиза соціальних мереж: підручник. Київ : Аграр Медіа Груп, 2018. 318 с.
14. Компанцева Л. Ф. Соціальні комунікації для фахівців сектору безпеки та оборони. Підруч.: у 2 т. Київ : Нац. акад. СБУ, 2016. 276 с.

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

15. Лебон Г. Психология народов и масс. Санкт-Петербург : Макет, 1995. 311 с.
16. Лебон Г., Тард Г. Психология толп. Мнения и толпа. Москва : Ин-т психологии РАН, КСП+, 1998. 416 с.
17. Методы анализа текста и дискурса / Тичер С., Мейер М., Водак Р., Веттер Е. Харьков : Гуманитарный Центр, 2009. 356 с.
18. Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядка. Теоретичні засади галузевої комунікації : монографія. За редакцією докт. філолог. наук, проф. Л. М. Пелепейченко. Харків : АBB MBC України, 2009. 272 с.
19. Московичи С. Век толп. Москва, 1996. 478 с.
20. Московичи С. Машина, творящая богов. Москва, 1998. 556 с.
21. Почебут Л. Г. Социальная психология толпы [Електр. ресурс]. URL: https://studme.org/139316/psihologiya/sotsialnaya_psihologiya_tolpu
22. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ : НАН України; ін-т української мови, 1998. 194 с.
23. Рейнгольд Г. Умная толпа: новая социальная революция / пер. с англ. А.Гарькавого. Москва : ФАИР-ПРЕСС : ГРАНД, 2006. 415 с.
24. Сигеле С. Преступная толпа (опыт коллективной психологии). Москва : Ин-т психологии РАН, КСП+, 1998. С. 13-110.
25. Серіо П. Анализ дискурса во Французской школе. Москва : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2001. 702 с.
26. Серіо П. Как читают тексты во Франции. Квадратура смысла : Французская школа анализа дискурса. Москва : Прогресс, 2002. С. 14-53.
27. Сизонов Д. Ю. Методи лінгвістичного дослідження медіатексту: до проблеми наукової інтерпретації. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2015. №30. С. 53-62.
28. Сизонов Д. Ю. "Якщо куля в лоб..." : про маніпулятивні тактики нових фразеологізмів ідіоматичного характеру. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. №36. С. 76-91.
29. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого "Я". Москва: Азбука, 2016. 192 с.
30. Шевченко Л. Лінгвістична експертиза медіатексту : критерії фахової аргументації. *Одеський лінгвістичний збірник*. Спецвипуск, 2017. С. 237-239.
31. Шевченко Л. Медійна інтертекстуальність у дослідницьких парадигмах сучасної лінгвістики : наукові інтерпретації, опозиції, перспективи аналізу. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. Вип. 31. С. 7-18.

32. Шевченко Л. І. Соціум, культура, медійний інтертекст: взаємозалежності. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2016. Вип. 32. С. 7-18.
33. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Текст як вербалізована свідомість в експертному аналізі. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2020. Вип. 41. С. 8-23.
34. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. Київ : АртЕк, 1998. С. 191–192
35. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. [Електр. ресурс]. URL : [http://tape markna rod.ru/les/index.html](http://tape.markna.rod.ru/les/index.html)
36. Blackledge A. *Discourse and Power in Multilingual World*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 432 p.
37. Blommaert J. *Discourse: A Critical Introduction*. Belgium : Universiteit Gent, 2005. 278 p.
38. Chilton P., Schaeffner C. *Discourse and politics. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London : SAGE, 1997. Vol. 2: Discourse as Social Interaction. P. 206–230.
39. Dijk van T. A. Introduction : The role of Discourse Analysis in Society. *Handbook of Discourse Analysis*. 1985. Vol. 4. P. 1–8.
40. Fairclough N. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London : Routledge, 2003. 257 p.
41. Foucault M. *The Archaeology of Knowledge*. London : Routledge, 1972. 357 p.
42. Wodak R., Meyer M. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London : Longman, 1996. 218 p.

ДЖЕРЕЛА

43. Вакарчук врятував Шуфрича від самосуду. *YouTube*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=km7jD0noWkw> (дата звернення 30.11.20)
44. Лідери опозиції відбили Шуфрича від розлученого натовпу. *You Tube*. URL : <https://tsn.ua/politika/samooborona-maydanu-vryatuvala-shufricha-vid-samosudu-336088.html> (дата звернення 22.02.21)
45. Самооборона Майдану врятувала Шуфрича від самосуду. *YouTube*. URL : <https://tsn.ua/politika/samooborona-maydanu-vryatuvala-shufricha-vid-samosudu-336088.html> (дата звернення 22.02.21)
46. Як Шуфрича на Майдан тягли. *YouTube*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=aVb7I5RND7s> (дата звернення 22.02.21)

REFERENCES

1. *Basic Concepts of Strategic Communications: Standards Based on NATO Documents (English-Ukrainian and Ukrainian-English dictionary)*

(2019). [Bazovi ponyattya stratehichnykh komunikatsii: standarty na osnovi dokumentiv NATO (anhliisko-ukraiinskyi ta ukraiinsko-anhliyskyi slovnyk)] L. Kompantseva, O. Akulshin, N. Akulshina, T. Dedushkina, O. Zaruba, O. Zubchenko, I. Khoma. Kyiv : Nats. akad. SBU. 336 [in Ukrainian].

2. Batsevych, F.S. (2019). *Essays on Text Theory : a Monograph*. [Narysy z teoriiy tekstu : monohrafiia]. Lviv, 280 p. [in Ukrainian].

3. Britsyn, M.V. (2006). *Modal Grammar of Discourse as one of the Directions of Semantic-Syntactic Research* [Modalna hramatyka dyskursu yak odyn iz napryamiv semantiko-syntaksychnykh doslidzhen]. *Linguistics*, 2-3, 101-110 [in Ukrainian].

4. Blummer, G. (1998). *Collective Behavior. Psychology of the Masses* [Kollektivnoye povedeniye. Psikhologiya mass]. Samara [in Russian].

5. Wodak, R. (2011). *Critical Linguistics and Critical Analysis of Discourse*. [Kriticheskaya lingvistika i kriticheskyy analiz diskursa]. *Political linguistics*, 4 (38). 286-291 [in Russian].

6. Wodak, R. (1997). *Language. Discourse. Politics*. [Yazyk. Diskurs. Politika]. Volgograd : Peremena. 139 [in Russian].

7. Durkheim, E. (2011). *On the Division of Social Labor. Methodology of Sociology*. [O razdelenii obshchestvennogo truda. Metodologiya sotsiologii] Moskow, Science, 572 p. [in Russian].

8. Zimmel, G. (1993). *Theory of Conflict Functionalism*. [Teoriya konfliktного funktsionalizma]. Moskow : Academy. 415 p. [in Russian].

9. Canetti, E. (1998). *Massa. Psychology of the Masses*. [Massa. Psikhologiya mass]. Samara. 315-397 [in Russian].

10. Canetti, E. (1997). *Mass and Power*. [Massa i vlast']. Moskow: "Ad Marinem". 527 p. [in Russian].

11. Karaulov, Yu.N. (2010). *Russian Language and Linguistic Personality*. [Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost]. Moskow, 264 p. [in Russian].

12. Kiseleva, A. (2004). *Foreword by the Scientific Editor*. [Predisloviye nauchnogo redaktora]. *Discourse analysis: theory and method*. Kharkiv, Humanitarian Center, 10-11 [in Russian].

13. Kompantseva, L.F. (2018). *Linguistic Examination of Social Networks: a textbook*. [Linhvistychna ekspertyza sotsialnykh merezh: pidruchnyk]. Kyiv : Ahrar Media Group, 318 [in Ukrainian].

14. Kompantseva, L.F. (2016). *Social Communications for Security and Defense Professionals*. Textbook: in 2 volumes. [Sotsial'ni komunikatsiyi dlya fakhivtsiv sektoru bezpeky ta oborony. Pidruch.: u 2 t.] Kyiv : National Academy of the Security Service of Ukraine, 276 [in Ukrainian].

15. Lebon, G. (1995). *Psychology of Peoples and Masses*. [Psikhologiya narodov i mass]. St. Petersburg: Layout, 311[in Russian].

16. Lebon, G., Tarde, G. (1998). *Psychology of Crowds. Opinions and Crowd*. [Psikhologiya tolpy. Mneniya i tolpa]. Moscow : Institute of Psychology, 416 [in Russian].

17. *Methods of Text and Discourse Analysis* (2009). [Metody analiza teksta i diskursa]. Titscher S., Meyer M., Wodak R., Vetter E. Kharkov : Humanitarian Center, 356 [in Russian].

18. *Language Communication in Activity of Security Forces. Theoretical Basis of Industry Communication* (2009). [Movna komunikatsiya v diyalnosti syl okhorony pravoporyadka. Teoretychni zasady haluzevoyi komunikatsiyi] *Monograph*. Pelepeychenko L. M. Kharkiv: Academy of Internal Troops MIA of Ukraine, 2009, 272 [in Ukrainian].

19. Moskovichi, S. *Crowds' Century*. (1996). [Vek tolpy]. Moscow, 478 [in Russian].

20. Moskovichi, S. (1998). *The Machine that Creates the Gods*. [Mashina, tvoryashchaya bogov]. Moscow, 556 [in Russian].

21. Pochebut, L.G. *Social Psychology of the Crowd*. [Sotsial'naya psikhologiya tolpy]. URL : https://studme.org/139316/psihologiya/sotsialnaya_psihologiya_tolpy [in Russian].

22. Radziievska, T.V. (1998). *Text as a means of communication*. [Tekst yak zasib komunikatsii]. Kyiv : NAN of Ukraine; Inst. of Ukrainian language, 194 [in Ukrainian].

23. Reingold, G. (2006). *Smart Crowd: a New Social Revolution*. (A. Garkavyi, Trans.). [Umnaya tolpa: novaya sotsialnaya revolyutsiya]. URL : <https://www.rulit.me/books/umnaya-tolpa-read-133457-1.html> [in Russian].

24. Siegele, S. (1998). *Criminal Crowd (experience of collective psychology)*. [Prestupnaya tolpa (opyt kollektivnoy psikhologii)]. Moscow: Institute of Psychology [in Russian].

25. Serio, P. (2001). *Analysis of Discourse in the French School* [Analiz diskursa vo Frantsuzskoy shkole]. Moscow : Academic Project; Yekaterinburg: Business book, 702 [in Russian].

26. Serio, P. (2001). *How to Read Texts in France. Squaring Meaning: The French School of Discourse Analysis*. [Kak chitayut teksty vo Frantsii. Kvadratura smysla : Frantsuzskaya shkola analiza diskursa]. Moscow : Progress. [in Russian].

27. Syzonov, D. (2015). *Methods of Linguistic Research of Media Text: to the Problem of Scientific Interpretation*. [Metody linhvistychnoho doslidzhennya mediatekstu: do problemy naukovoyi interpretatsiyi]. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 30, 53-62 [in Ukrainian].

28. Syzonov, D. (2018). *"If a Bullet in the Forehead ... " : on the Manipulative Tactics of New Phraseology of Idiomatic Nature* ["Yakshcho kulya v lob ... " : pro manipulyatyvni taktyky novykh frazeolohizmiv

idiomatychnoho kharakteru]. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 36, 76-91 [in Ukrainian]

29. Freyd, S. (2016). *Psychology of Masses and Human T* [Psikhologiya mass i chelovecheskoye "YA"]. Moscow: Azbuka. 192. [in Russian].

30. Shevchenko, L. (2017). *Linguistic Examination of Media Text: Criteria of Professional Argumentation*. [Linhvistychna ekspertyza mediatekstu : kryteriyyi fakhovoyi arhumentatsiyi]. *Odessa linguistic digest. Special Issue*, 237-239 [in Ukrainian].

31. Shevchenko, L. (2015). *Media Intertextuality in Research Paradigms of Modern Linguistics: Scientific Interpretations, Oppositions, Perspectives of Analysis*. [Mediyna intertekstualnist u doslidnytskykh paradyhmakh suchasnoyi linhvistyky : naukovi interpretatsiyi, opozytsiyi, perspektyvy analizu]. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 31, 7-18 [in Ukrainian].

32. Shevchenko, L. (2016). *Society, Culture, Media Intertext: Interdependence* [Sotsium, kultura, mediynny intertekst: vzayemozalezhnosti]. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 32, 7-18 [in Ukrainian].

33. Shevchenko, L., Syzonov, D. (2020). *Text as a Verbalized Consciousness in Expert Analysis*. [Tekst yak verbalizovana svidomist v ekspertnomu analizi]. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 41, 8-23 [in Ukrainian].

34. Shtern, I. B. (1998). *Selected Topics and Lexicon of Modern Linguistics: Encyclopedic Dictionary*. [Vybrani topiky ta leksykon suchasnoyi linhvistyky: entsyklopedychnyy slovnyk]. Kyiv : ArtEk, 191-192 [in Ukrainian].

35. *Linguistics. Big Encyclopedic Dictionary*. (1998). [Yazykoznanie. Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar]. Yartseva V.N. Moscow: Great Russian Encyclopedia. 685. URL : <http://tape.markna.rod.ru/les/index.html> [in Russian].

36. Blackledge, A. (2005). *Discourse and Power in Multilingual World*. Cambridge : Cambridge University Press, 432 [in English].

37. Blommaert, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Belgium : Universiteit Gent. 278 p. [in English].

38. Chilton, P., Schaeffner, C. (1997). *Discourse and politics. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London : SAGE, Vol. 2: Discourse as Social Interaction. 206–230 [in English].

39. Dijk, van T.A. (1985). *Introduction : The role of Discourse Analysis in Society. Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 4. 1–8 [in English].

40. Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London : Routledge. 257 [in English].

41. Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London : Routledge. 357 [in English].

42. Wodak, R., Meyer, M. (1996). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London : Longman. 218 [in English].

RESOURCES

43. Vakarchuk Saves Shufrych from Mob Law. *YouTube*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=km7jD0noWkw> (last access: 30.11.20)

44. Opposition Leaders Fight Shufrych off Enraged Mob. *YouTube*. URL : <https://tsn.ua/politika/samooborona-maydanu-vryatuvala-shufricha-vid-samosudu-336088.html> (last access: 22.02.21)

45. Maidan Self-Defence Saves Shufrych from Mob Law. *YouTube*. URL : <https://tsn.ua/politika/samooborona-maydanu-vryatuvala-shufricha-vid-samosudu-336088.html> (last access: 22.02.21)

46. How Shufrych Was Forced to Go to Maidan. *YouTube*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=aVb7I5RND7s> (last access: 22.02.21)

Дата надходження до редакції – 10.02.2021

Дата затвердження редакцією – 16.03.2021